

Pusztai Gabriella–Szigeti Fruzsina (szerk.)

LEMORZSOLÓDÁS ÉS PERZISZTENCIA A FELSŐOKTATÁSBAN

Oktatáskutatás a 21. században

6.

A sorozatot szerkeszti:

Prof. Dr. Pusztai Gabriella

Debreceni Egyetem, Nevelés- és Művelődéstudományi Intézet, egyetemi tanár
Debreceni Egyetem, Nevelés- és Művelődéstudományi Doktori Program,
programvezető

Pusztai Gabriella–Szigeti Fruzsina (szerk.)

LEMORZSOLÓDÁS ÉS PERZISZTENCIA A FELSŐOKTATÁSBAN

Debreceni Egyetemi Kiadó
Debrecen University Press
2018

Lektorálták:

Bacsikai Katinka, Bordás Andrea, Ceglédi Tímea,
Fenyő Imre, Herczegh Judit, Híves Tamás,
Huszi Éva, Imre Anna, Jancsák Csaba, Kiss Katalin,
Kovács Klára, Kováts Gergely,
Kun András, Márkus Edina, Perényi Szilvia,
Takács-Miklósi Márta, Veroszta Zsuzsanna

Borítóterv és műszaki szerkesztés:

M. Szabó Monika

A címlapon látható fotó forrása:

<https://cholongthanh.com/clipart/racing-clipart-100-metre-2.html>

© Debreceni Egyetemi Kiadó Debrecen University Press,
beleértve az egyetemi hálózaton belüli elektronikus terjesztés jogát is

ISSN 2559-8864

ISBN 978-963-318-754-8

Kiadta: a Debreceni Egyetemi Kiadó, az 1795-ben alapított
Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülésének a tagja
www.dupress.hu

Felelős kiadó: Karácsony Gyöngyi

A nyomdai munkálatokat

a Debreceni Egyetem sokszorosítóüzeme végezte 2018-ban

TARTALOM

SZERKESZTŐI BEVEZETŐ	7
----------------------------	---

A lemorzsolódás fogalmának interpretációi

SZEMERSZKI MARIANNA

Lemorzsolódási adatok és módszertani megfontolások.....	15
---	----

KARÁSZI ZSUZSANNA–PALLAY KATALIN–TÓTH DORINA ANNA

A hallgatói jogviszony megszűnésével kapcsolatos szabályozás komparatív elemzése	28
---	----

CSÓK CINTIA–DUSA ÁGNES RÉKA–HRABÉCZY ANETT–

NOVÁK ILDIKÓ–KARÁSZI ZSUZSANNA–LUDESCHER GABRIELLA–

MARKOS VALÉRIA–NÉMETH DÓRA

A hallgatói lemorzsolódás és háttértényezői egy kvalitatív kutatás tükrében.....	38
---	----

BOCSI VERONIKA–CEGLÉDI TÍMEA–KOC SIS ZSÓFIA–KOVÁCS KAROLINA ESZTER–

KOVÁCS KLÁRA–MÜLLER ANETTA–PALLAY KATALIN–

SZABÓ BARBARA ÉVA–SZIGETI FRUZSINA–TÓTH DORINA ANNA

A pedagógushallgatók késleltetett diplomaszerezése interjúk alapján.....	63
--	----

GÁBRITY MOLNÁR IRÉN

A pályaaorientáció útvesztői	91
------------------------------------	----

Védőfaktorok

PUSZTAI GABRIELLA

Egy hatékony tényező a lemorzsolódás mérséklésére	109
---	-----

CEGLÉDI TÍMEA

Reziliens sikertörténetek a Wáli István Református Cigány Szakkollégiumban	128
--	-----

FÉNYES HAJNALKA–MARKOS VALÉRIA–PUSZTAI GABRIELLA

A civil aktivitás és a lemorzsolódási esély összefüggéseinek vizsgálata a felsőoktatási hallgatók körében.....	140
---	-----

KOVÁCS KLÁRA	
A sportolási szokások és perzisztencia kapcsolata magyarországi és romániai hallgatók körében.....	154
KERÜLŐ JUDIT	
„Menni vagy maradni?” – Lemorzsolódás a felsőoktatási intézményekben, okok és megoldási javaslatok.....	170
ARATÓ FERENC–VARGA ARANKA	
Befogadó egyetem.....	189
 Lemorzsolódás területi és intézményi metszetben	
POLÓNYI ISTVÁN	
A hátrányos helyzetű régiók felsőoktatási rekrutációjának néhány sajátossága	207
TÓTH DORINA ANNA	
Elbukni a rajt után – Továbbtanulás és lemorzsolódás a Debreceni Egyetemen a képzési területek tükrében	225
FÓNAI MIHÁLY	
A hallgatói lemorzsolódás törésvonalai a Debreceni Egyetemen	239
KOVÁCS KAROLINA ESZTER–BÁCSNÉ BÁBA ÉVA–JUHÁSZ CSABA– MÁTHÉ ENDRE–KOC SIS IMRE–FENYVES VERONIKA–NAGY BEÁTA ERIKA	
Két tanév tantárgyainak vizsgálata sikertelen teljesítés szempontjából a DE Gazdaságtudományi Kar hallgatói körében.....	250
SZŰCS TÍMEA–VÁRADI JUDIT	
Perzisztencia a zeneművészeti felsőoktatásban – A zeneművészeti képzés megtartó erejének vizsgálata	263
MÜLLER ANETTA–NAGY ZSUZSA–BÁCSNÉ BÁBA ÉVA	
A lemorzsolódástól veszélyeztetett hallgatók vizsgálata	274
BEREI EMESE BEÁTA	
Krónikus betegség a felsőoktatásban? Lemorzsolódáskockázat hátrányos helyzetű hallgatók körében	284
Abstracts	299
Szerzőink	309

KARÁSZI ZSUZSANNA–PALLAY KATALIN–
TÓTH DORINA ANNA

A hallgatói jogviszony megszűnésével kapcsolatos szabályozás komparatív elemzése

ABSZTRAKT

Egy oktatáspolitikai jelenség értelmezése nem lehetséges annak nemzetközi összehasonlítása nélkül. Minden állampolgárnak, legyen az magyar, román vagy pedig ukrán, joga van, bizonyos feltételek szerint, tanulmányt folytatni a felsőoktatási intézményekben. A hallgatói jogviszony a felsőoktatásba történő felvétel után, a beiratkozás során jön létre. Abban az esetben, amikor az abszolutórium előtt megszűnik a hallgatói jogviszony, hallgatói lemorzsolódásról beszélünk.

Jelen tanulmány a hallgatói jogviszony megszűnésének különböző eseteit kívánja összehasonlítani, a magyarországi felsőoktatási intézményeket, valamint a határon túli kisebbségi magyar felsőoktatás intézményeit tekintve (Kárpátalja, Erdély és a Partium területein). Célunk, hogy feltárjuk a hallgatói jogviszony megszűnésének módjait, s hogy összevessük azokat az Európai Felsőoktatási Térség keleti határvidékén működő három oktatási rendszerben. Elemzésünk konklúziója, hogy kirajzolódott egy flexibilis, engedékenyebb és egy szigorúbb, hallgatói retenciót kevésbé támogató felsőoktatási rendszer a felsőoktatási törvények összevetése nyomán.

Bevezetés

A hallgatói jogviszony a felsőoktatásba történő felvétel után a beiratkozás során jön létre. Amikor az abszolutórium előtt szűnik meg a hallgatói jogviszony, úgy – egy kivétellel – hallgatói lemorzsolódásról beszélhetünk. Ez alól kivételt képez az, amikor a hallgatót átveszik egy másik felsőoktatási intézménybe, ahol folytatja tanulmányait. Ez a hallgatói jogviszonyban nem jelent töréspontot a hallgató szempontjából, de az előző felsőoktatási intézményben lemorzsolódásként jelenik meg statisztikai szempontból. A tanulmányban azokat a mulasztásokat, eseteket mutatjuk be, amelyeknek eredményeképpen a hallgatói jogviszony megszűnik. Kutatásunk a magyarországi felsőoktatási intézményeken túl a nem magyarországi székhelyű, határon túli magyar tannyelvű felsőoktatási intézményekre is kiterjed Románia és Ukrajna területén. Vizsgálatunk célja feltárni a hallgatói jogviszony megszűnésének módjait, majd összevet-

ve a jogviszonyt megszüntető eljárásokat meghatározni egy flexibilis, engedékenyebb pólust, s egy szigorúbb, a hallgatói retenciót kevésbé támogató felsőoktatási modellt a felsőoktatási törvények bemutatásával, elemzésével és összevetésével.

A hallgatói jogviszony megszűnésének jogszabályi háttere

Magyarország

A 2011. évi CCIV. törvény a nemzeti felsőoktatásról kiterjed az összes magyar felsőoktatási intézményre, a felsőoktatás tevékenységében és irányításában részt vevő valamennyi személyre, valamint a magyar felsőoktatási intézményeknek a Magyarországon kívül folytatott felsőoktatási tevékenységére is [2011. évi CCIV. tv. 1. § (2)]. A törvény fenntartótól függetlenül rendelkezik az összes magyar felsőoktatási intézményről.

Amennyiben a hallgatói jogviszony az abszolutórium megszerzése előtt szűnik meg, úgy biztosan hallgatói lemorzsolódásról beszélünk. A hallgatói jogviszony automatikusan megszűnik az abszolutórium megszerzése utáni első záróvizsga-időszak utolsó napján¹ [2011. évi CCIV. tv. 50. § (3)].

A hallgatói jogviszony megszűnik azon a napon, amikor a hallgató bejelenti tanulmányainak félbehagyását [2011. évi CCIV. tv. 59. § (1)]. Ez esetben semmilyen kérvény benyújtása nem szükséges, hiszen a hallgató maga kéri a jogviszony törlését.

A hallgató tanulmányi pályáján ugyan nem jelent törést, azonban az intézmény számára lemorzsolódást jelent az, ha a hallgatót átveszik egy másik felsőoktatási intézménybe [2011. évi CCIV. tv. 59. § (1)]. Ekkor az átvétel napján megszűnik a jogviszony a korábbi intézményben, azonban a befogadó intézménynél ugyanebben az időben létrejön az új hallgatói jogviszony.

Ha a hallgató nem teljesíti a tanulmányi követelményeket² vagy felhasználta az állam által támogatott³ fél éveinek számát és/vagy a képzési idő másfélszerese alatt nem szerzett abszolutóriumot, akkor átsorolják önköltséges képzésbe. Ezt követően akkor szűnik meg a hallgatói jogviszony, ha a hallgató önköltségen nem kívánja folytatni a tanulmányait [2011. évi CCIV. tv. 48. § (2)].

¹ Amennyiben abszolválta a hallgató, úgy az abszolutóriumot követő két éven belül bármikor tehet záróvizsgát a záróvizsga-időszakokban, két év elteltével már feltételekhez kötött a záróvizsga. Öt év elteltével azonban záróvizsga már nem tehető [2011. évi CCIV. tv. 50. § (3)].

² Nem szerzett minimum 18 kreditet az utolsó két félév átlagában és/vagy nem érte el az intézmény által meghatározott tanulmányi átlagot [2011. évi CCIV. tv. 48. § (2)]. 2016-tól ezt a megszerzett kreditek számával súlyozott tanulmányi átlaggal helyettesítette a 87/2015. Kormányrendelet, s ennek szintje az évente változó 10. mellékletét követve lépcsőzetesen felfelé tolódik.

³ A képzési időn felül két félévet támogat az állam BA, BSc, MA, MSc típusú képzésekben, osztatlan képzés esetén maximum 14 félévet támogat az állam [2011. évi CCIV. tv. 47. § (1)].

A képzés alatt a hallgatónak lehetősége van a halasztásra, azonban a félévek egybefüggő szüneteltetése nem haladhatja meg a két félévet. Ha meghaladja, a hallgatói jogviszony megszűnik [2011. évi CCIV. tv. 45. § (1)]. A hallgató kérvényezheti az egybefüggő, passzív félévek hosszabbítását, amit az intézmény engedélyezhet [2011. évi CCIV. tv. 45. § (2)]. Amennyiben elmarad a kérvényezés, a jogviszonyt automatikusan megszünteti az intézmény. Akkor is megszűnik a jogviszony, ha a hallgató nem jelentkezik be az adott képzési időszakra [2011. évi CCIV. tv. 59. § (1)]. A bejelentkezés elmulasztása nem csak a hallgató döntése, hiszen amennyiben fizetési hátraléka van, úgy nem is engedélyezett a bejelentkezés. A magyar felsőoktatásban a nappali képzésben részt vevő hallgatók egyharmada költségtérítéses. A 87/2015. Kormányrendelet 10. mellékletének megfelelően évről évre emelkedik az állami ösztöndíjas helyre bejutó s később költségtérítéses képzésre átsorolt hallgatók aránya, s ennek nyomán az ilyen típusú fizetési nehézségekkel küzdők számában egyértelmű növekedés tapasztalható. A költségtérítés be nem fizetése miatti tartozásról először felszólítást küld az intézmény, s ha a felszólítás után sem téríti meg a hallgató az adott összeget, elvileg megvizsgálják a hallgató szociális háttérét, s amennyiben úgy találják, hogy a hallgató nem képes megtéríteni a tartozást, úgy az intézmény részletfizetésre adhat lehetőséget. Ha nem áll fenn akadályozó tényező az adott összeg megtérítésére, úgy a tartozás továbbra is fennáll, s egészen a hallgatói jogviszony megszűnéséhez vezethet (2011. évi CCIV. tv. 59. §).

Ha a hallgató súlyosan megsérti az intézmény rendjét, fegyelmi büntetésben részesül. A fegyelmi büntetés egyik szankciója az eltiltás, mely során a hallgatói jogviszony szünetel, és a hallgatót meghatározott időre (maximum két év) eltiltják tanulmányai folytatásától. A legsúlyosabb szankció pedig az, amikor a hallgatót kizárják az intézményből [2011. évi CCIV. tv. 55. § (2)]. A kizárás időpontjában megszűnik a hallgatói jogviszony.

Románia

Az egységes nemzeti szintű szabályozás – a romániai felsőfokú oktatásra vonatkozó törvények (1/2011-es tanügyi törvény, 288/2004-es az egyetemi képzés megszervezésére vonatkozó törvény) és minisztériumi rendeletek (3235/2005 és 3617/2005) – e tárgyra vonatkozó szűkszavúsága miatt három magyar tannyelvű felsőoktatási intézmény hallgatói jogviszony megszűnésével kapcsolatos szabályozását vizsgáltuk. Ezen intézmények sorsát, a hallgatóik rekrutációját és eredményességét kutatóközpontunk az utóbbi két évtizedben folyamatosan nyomon követte (Kozma 2003; Kozma & Pusztai 2006; Pusztai et al. 2012; Pusztai & Márkus 2017). Elsőként a Partiumi Keresztény Egyetemét, mely a romániai magyarságnak az 1989-es változások után elsőként létrehozott, akkreditált egyeteme. A 2008. október 21-én kiadott 196-os törvény szerint a Partiumi Keresztény Egyetem magyar tannyelvű felsőoktatási intézmény, magánjogi státusszal rendelkező önálló és közhasznú jogi személyiség.

A Partiumi Keresztény Egyetemre felvételt nyert hallgató hallgatói jogviszonyba lép az egyetemmel, továbbá az alábbi feltételek teljesítése esetén nyeri el a hallgató a jogviszonyt: sikeres felvételi vizsgát tesz, átiratkozik más egyetemről vagy újra-anyakönyvezéssel (39. szakasz). Újra-anyakönyvezésnek azt nevezzük, amikor egy hallgató nem teljesíti vagy halasztja tanulmányait, s újból beiratkozik az egyetemre.

A hallgatói jogviszony megszűnésének módjai a Partiumi Keresztény Egyetemen is változatosak, de némileg eltérnek az eddig ismertektől. A Partiumi Keresztény Egyetemen a hallgatói jogviszonyt minden esetben évente meg kell újítani, a következő tanulmányi évre történő beiratkozás által. A beiratkozás során a hallgató mellékletet ír alá az egyetemmel fennálló szerződéshez, ezzel kölcsönösen megújítják a szerződést a tantervi kínálatból felvett tantárgyakhoz tartozó tanulmányi és vizsgakötelezettségek teljesítésére vonatkozóan (39. szakasz). Amennyiben a hallgató nem iratkozik be a következő tanulmányi évre, a hallgatói jogviszony megszűnik.

A hallgatói jogviszony megszűnik továbbá, ha a hallgató kéri jogviszonya felbontását. Ez olyan esetben történhet, amikor az első évre bejutott hallgató elveszíti felvételi eredményét, ha a tanév megkezdése előtt benyújtott, a hallgatói jogviszony felbontására való kérelmét a kari tanács jóváhagyja [42. szakasz a)]. Másik eshetőség, amikor a tanév megkezdése után a hallgatói jogviszony felbontása fegyelmi úton vagy a hallgató kérésére történik, az illető szakra érvényes évi tandíj kifizetése mellett. Azok a hallgatók, akik saját kérésükre felbontják a hallgatói jogviszonyukat, írásos kérés alapján kérhetik újra-anyakönyveztetésüket. Ezen esetek elbírálása a dékán hatáskörébe tartozik. Újra-anyakönyvezés esetén a hallgató csak tandíjas helyre iratkozhat be [42. szakasz b)].

Az oktatás, mint a legtöbb intézményben, itt is kreditrendszer alapján működik. A hallgatói jogviszony abban az esetben is megszűnhet, ha a hallgató a tanulmányi év végéig (ami a következő év szeptemberi pótvizsgaidőszak) nem éri el a minimális 30 kreditpontot.⁴ Ebben az esetben a hallgátónak lehetősége van beiratkozni az elveszített évre tandíjas helyre. Ezt követően akkor szűnik meg a hallgatói jogviszony, ha a hallgató nem kívánja folytatni tanulmányait tandíjas helyen (30. szakasz).

A Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetemen a hallgató jogviszonya abban az esetben szűnik meg, ha a hallgató a tanulmányok folytatásához szükséges féléves regisztrációt és az éves tanulmányi szerződés megkötését nem végzi el az elektronikus tanulmányi rendszerben, valamint nem kéri a tanulmányok megszakítását vagy meghosszabbítását a megadott határidőre. Ez esetben a hallgatói jogviszony a félév kezdetével megszűnik, amit az elbocsátást kimondó rektori határozat rögzít. Ha a hallgatót tanulmányi okokból zárják ki, a hallgatói jogviszony a következő félév kezdetekor szűnik meg az elbocsátást kimondó rektori határozattal (26. §/4. pont).

Fegyelmi vétség esetén, amennyiben fegyelmi határozat születik, a fegyelmi határozatban megállapított időponttól szűnik meg a hallgatói jogviszony.

⁴ A romániai intézményekben az osztályzás 1-től 10-ig terjed, az 5-ös és az a felett lévő jegyek esetében beszélhetünk a kredit megszerzéséről.

A hallgatónak akkor is el kell búcsúznia az egyetemtól, ha nem tesz eleget a beiskolázási szerződésben vállalt fizetési kötelezettségeinek. Ez esetben a hallgatói jogviszony a rendezetlen adósságot követő félév kezdetétől szűnik meg. A hallgató kérésére is véget érhetnek a tanulmányok ennek rektori jóváhagyásakor. A hallgatók kérelmezhetik a tanulmányok meghosszabbítását összesen 3 évre, de ennek letelte után megszűnik a hallgatói jogviszony [5. § 8. a)–f)].

Egy vegyes tannyelvű, sokkarú állami intézmény, a kolozsvári Babeş–Bolyai Tudományegyetem szabályait is megvizsgáltuk. Ezen az egyetemen valamennyi év sikeres elvégzéséhez, illetve a következő évbe való átlépéshez a maximálisan megszerezhető 60 kreditből minimum 30 kredit megszerzése szükséges a kötelező tantárgyakból. Azon hallgatókat, akiknek nem sikerül ezt megszerezniük, törlik az egyetemi törzskönyvből, azaz megszűnik a hallgatói jogviszonyuk (25. cikk).

Az egyetem hallgatóinak több mint egyharmada tandíjat fizet. Ha a hallgató elmulasztja a tandíj határidőre történő befizetését a következő tanév kezdetét megelőző 10. napig, kizárják az egyetemről (25. cikk). Azon hallgatók, akiket a 25. cikk értelmében töröltek az egyetemi törzskönyvből, újra beiratkozhatnak, de csupán tandíjköteles helyre ugyanazon tanévre a törléstől számított 5 éven belül, a hallgató kérésére és a kari tanács jóváhagyásával. Lemorzsolódásról beszélünk tehát, ha a hallgató nem kívánja, esetleg nem tudja tanulmányait tandíjas helyen folytatni.

Ugyancsak a kreditszám megszerzéséhez köthető lemorzsolódást jelenthet, ha a hallgatónak nem sikerül megszereznie a következő tanévbe való átlépéshez szükséges minimális kreditszámot. Ebben az esetben visszairatkozhat ugyanarra a tanévre, de köteles eleget tenni azon évfolyam számára előírt tantervi elvárásoknak, amellyel együtt végzi a szóban forgó egyetemi évet. Ha ezt valamilyen okból kifolyólag nem tudja teljesíteni a hallgató, szintén lemorzsolódásról beszélhetünk (27. cikk).

A hallgatónak bizonyos előírásokat figyelembe véve jogában áll kérni a tanulmányai meghosszabbítását. A tanulmányok meghosszabbítására vonatkozó kérelmet a kar titkárságán kell benyújtani a tanév kezdete előtt legalább 10 nappal. A kérés benyújtásának elmulasztása a hallgató egyetemről való kizárását vonja maga után.

Abban az esetben is lemorzsolódásról beszélünk, ha a meghosszabbított időszakban a hallgatónak nem sikerül elvégeznie tanulmányait (3, illetve 4 félév lehet a meghosszabbítás az alapképzés esetében, 2 év a mesterképzés esetében) (30. cikk).

Ukrajna

Ukrajnában két felsőoktatási intézményben lehet magyar tannyelvű képzést folytatni. Az Ungvári Nemzeti Egyetem Kárpátalján a legnagyobb múlttal rendelkező felsőoktatási intézmény. 1946-ban alapították. 1963-ban az ungvári egyetemen magyar szakot, majd 1965-ben magyar–filológia tanszéket nyitottak, ahol magyar nyelv és irodalom tanárok képzésével foglalkoztak, s először tanulhattak magyar nyelven. Az intézmény állami fenntartású. Ennek megfelelően a képzés nyelve ukrán. 2008-ban

megalakították a Magyar Tannyelvű Humán és Természettudományi Kart, melynek keretén belül öt szakon működik részben magyar tannyelvű képzés (a szaktárgyakat magyar nyelven oktatják). 2016-ban a magyar tannyelvű kart Tanulmányi és Tudományos Intézetté alakították át (Ungvári Nemzeti Egyetem honlap, Orosz 2007).

Teljesen magyar tannyelvű, alapítványi fenntartású magánintézmény a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola. Ukrajnában államilag elismert oklevelet nyújt a végzős hallgatók számára. Ukrajnában centralizált oktatási rendszerrel beszélhetünk, mely a kisebbségi oktatás számára semmilyen tekintetben nem biztosít önállóságot. Ennek okán a kisebbségi oktatási intézmények csupán a tannyelv tekintetében különböznek más tanintézményektől, az összes oktatási intézményre előírt központi jogszabályt kötelesek betartani (Orosz 2007).

Ukrajnában a Legfelsőbb Tanács által 2014. július 1-jén elfogadott felsőoktatásról szóló törvény van érvényben. A törvény szabályozza az oktatáshoz való alkotmányos jog megvalósításának folyamata során keletkező társadalmi kapcsolatokat, az oktatás folyamatában részt vevő aktorok jogait és kötelezettségeit, és meghatározza az állami szervek és a helyi önkormányzatok kompetenciáját az oktatás területén (2014. évi tv. *Az oktatásról*). A törvény minden, az ország területén lévő felsőoktatási intézményre vonatkozik.

A felsőoktatásról szóló törvény 46. cikkelye kiterjed a hallgatói lemorzsolódásra. Az Ukrán Oktatási és Tudományos Minisztérium a fent említett törvény alapján rendeletet adott ki a hallgatói lemorzsolódásról. A rendelet a következőképpen definiálja a hallgatói lemorzsolódást: a felsőoktatásban részesülő személy jogviszonyának megszűnése a felsőoktatási törvényben meghatározott okok miatt (2015. évi 525. számú rendelet, 54. §).

A felsőoktatásról szóló törvény 46. cikkelye magában foglalja az ukrainai felsőoktatási intézményekre vonatkozó hallgatói jogviszony megszűnésének lehetséges okait. A hallgatói jogviszony megszűnésének esetei a hallgató tanulmányainak befejezésén túl a következők lehetnek: a hallgató maga kérelmezi tanulmányai megszakítását, más felsőoktatási intézménybe történő átvétellel, átiratkozással, illetve átvetéssel, elégtelen tanulmányi teljesítmény esetén,⁵ a felsőoktatási intézmény és a hallgató között kötött szerződés megszegésének következtében. Továbbá orvosi szakbizottság által igazolt betegség miatt (fertőző vagy pszichés betegség), ha megszűnik vagy átszerveződik a felsőoktatási intézmény, egy hónapos igazolatlan hiányzás esetén, valamint amennyiben a hallgató államvizgán vagy a szakdolgozat védésén elégtelenül teljesít, vagy amennyiben a hallgató a beiratkozást követő 10 napig nem jelentkezik a felsőoktatási intézményben. A fegyelmi vétségek vagy a bírósági ítélet is ezt vonja maga után. Megszűnik a hallgatói jogviszony a hallgató halálával, a haláleset napján (2014. évi tv. 46. cikkely, 1. pont).

⁵ Ukrajnában az értékelés ECTS szerint történik, az 1–100-ig terjedő skálán minimum 60 pontot kell megszerezni a tárgy teljesítéséhez. Emellett ötfokú skálán is értékelik a hallgatókat, a hármas az első pozitív jegy, így hatvan pont megszerzésére hármast (elégségest) lehet kapni.

A fent említett törvény 46. cikkelyének második pontja olyan indokokat is felsorol, melyek következtében a hallgatói jogviszony szünetel, de nem szűnik meg véglegesen, ilyen a betegség, az önkéntes katonai tényleges szolgálatteljesítés, a családi okok, a külföldi ösztöndíj és a gyermekgondozási segély.

A felsőoktatásról szóló törvényre alapozva minden felsőoktatási intézmény rektora rendeletet ad ki a hallgatói jogviszony megszűnéséről, a hallgatók halasztásáról, illetve átvezetéséről. Az Ungvári Nemzeti Egyetem és a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola rektorai által kiadott rendeletekben szintén a fentebb felsorolt indokok szerepelnek a hallgatói jogviszony megszüntetéséről. A felsőoktatási intézmények rendeletei kimondják, hogy a kiskorú hallgatók csak szakbizottság véleménye után zárhatók ki. Ukrajnában jelenleg a középiskolai oktatás 11 éves, így felvételikor sok hallgató még nem tölti be 18. életévét. Amennyiben az első évfolyamos hallgató nem teljesíti a követelményeket, nem ismétélhet évet, újból felvételiznie kell. Ha a hallgató igazolatlanul nem vesz részt a vizsgán, automatikusan elégtelen értékelést kap. Az említett felsőoktatási intézményekben amennyiben a hallgató kettőnél kevesebb vizsgán nem teljesít megfelelően, a következő félév kezdetéig pótvizsgázhat. Egy tárgyból kétszer lehet vizsgát ismételni: először az oktatónál, másodsor bizottság előtt (Ungvári Nemzeti Egyetem 2015-ben kelt 698. számú rendelete, II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola 2015-ben kiadott rendelete).

Ukrajna 2005-ben csatlakozott a bolognai folyamatnak nevezett felsőoktatási reformhoz. A bolognai rendszerhez való csatlakozás számos oktatáspolitikai folyamatot indított el az országban. Egyrészt a korrupció megfékezése miatt, másrészt a középfokú oktatás minőségének emelésére, az ukrán oktatási rendszer az európai mintához való integrálása és a felsőoktatási intézményekbe történő egységes felvételiztetés céljából 2006-ban egységes felvételi rendszert dolgoztak ki. Független vizsgaközpontokat hoztak létre, és bevezették az úgynevezett külső független tesztelést (Zovnisne nezalezne ocinjuvannya – ZNO). Ennek következtében azóta független vizsgaközpontokban kell emelt szintű érettségi vizsgát tenni ukrán nyelvből és irodalomból, valamint választhatóan szakiránynak megfelelően Ukrajna történelméből vagy matematikából, minden érettségizőnek, aki ukrán felsőoktatási intézményben szeretne továbbtanulni (Orosz 2015; Ukrán Oktatás-minőségértékelő Központ honlapja). Az emelt szintű független tesztvizsgák sikeres letétele esetén kezdetben két nappali szakra, később egy nappali, egy levelező tagozatra lehetett jelentkezni. Ez befolyásoló tényezőként hat az ukrán felsőoktatási intézmények hallgatói lemorzsolódására. Sok hallgató nem tudta két szakon teljesíteni vállalt kötelezettségeit, az egyik szakról lemorzsolódott.

Összehasonlítás

Kutatásunk eredményeképpen elmondható, hogy a három ország magyar tannyelvű, magyar felsőoktatási intézményeiben sok esetben megegyeznek a hallgatói jogviszony megszűnésének lehetséges okai. Ezt az 1. táblázatban szemléltetjük.

1. táblázat. A hallgatói jogviszony megszűnésének lehetséges okai a vizsgált országok magyar felsőoktatási intézményeiben

Hallgatói jogviszony megszűnésének oka	Magyarország	Románia	Ukrajna
Független önálló döntések ⁶	×	×	×
Abszolutorium megszerzése	×	×	×
Elégtelen tanulmányi teljesítmény			×
Megengedett passzív félévek számának átlépése	×		
Financiális ⁷	×	×	×
Szabálysértés, fegyelmi vétség szankciója ⁸	×	×	×
Hallgatói kötelességszegés, óralátogatások elmulasztása			×
Rossz fizikai/mentális egészségi állapot ⁹			×
Felsőoktatási intézmény megszűnése ¹⁰	×	×	×

Forrás: Saját szerkesztés

Összegzőképpen elmondható, hogy Magyarországon, Romániában és Ukrajnában a hallgatói lemorzsolódást szabályozó felsőoktatási törvények számos közös és eltérő pontot tartalmaznak. Mindhárom országra jellemző, hogy a hallgató saját akaratából kérvényezheti hallgatói jogviszonyának megszüntetését. Ennek menete mindhárom vizsgált országban hasonlóan történik: a hallgató kérvénye alapján az intézmény szempontjából lemorzsolódásról beszélünk, azonban egy másik intézménnyel új jogviszony alakulhat ki. További közös pontot jelent, ha a hallgató abszolvál vagy nem teljesíti fizetési kötelezettségeit, például elmulasztja tandíjának befizetését, fegyelmi vétségek elkövetése, illetve a felsőoktatási intézmény megszűnése.

Romániában törekednek leginkább a hallgatók megtartására, esetükben a legnehezebb kiesni egy felsőoktatási intézményből és ezzel elveszíteni a hallgatói jogviszonyt. Románia esetében a hallgatói jogviszony megszűnésének okai között nem találunk olyat, amely csak Romániában van érvényben.

A vizsgált országokra vonatkozóan Ukrajna rendelkezik a legszigorúbb hallgatói jogviszonyt szabályozó törvényi háttérrel. Csak Ukrajnára jellemző, hogy a hallgató elveszíti jogviszonyát, ha egy hónapot túlmenően nem tudja igazolni hiányzását, illetve a beiratkozás határidejét követő tíz napon belül nem jelentkezik a felsőoktatási intézményben. Ugyanez a kitétel vonatkozik arra az esetre is, ha a hallgatónál felsőoktatási tanulmányai közben másokra veszélyes fertőző vagy mentális betegség jelentkezik.

⁶ Ezen esetekben a hallgató saját maga kérvényezi jogviszonyának megszűnését és/vagy átiratkozik egy másik felsőoktatási intézménybe.

⁷ Tartozás az intézmény felé, nem teljesített fizetési kötelezettségek.

⁸ A legszigorúbb szankciók alapján a hallgatót kizárják a felsőoktatási intézményből, s megszűnik a hallgatói jogviszonya.

⁹ Fertőző, illetve másokra veszélyes pszichés zavarok esetén megszűnik a hallgató jogviszonya.

¹⁰ A hallgató elveszíti jogviszonyát a megszűnt intézménnyel, helyette átvézetik egy másik felsőoktatási intézménybe.

Magyarország a hallgató lemorzsolódására vonatkozó jogi háttér szempontjából köztes helyet foglal el Románia és Ukrajna között. A magyarországi törvények alapján a tanulmányi eredménytelenséget nem minden esetben kíséri jogviszonyvesztés. Azonban az intézménnyel szemben fennálló anyagi tartozás kiegyenlítésének elmulasztása megszünteti a hallgató jogviszonyát. A 2016-tól felmenő rendszerben bevezetett, s évente emelkedő, kvantitatív tanulmányi teljesítménykritériumok azonban a költségtérítéssel hallgatók arányának növekedéséhez vezetnek, ami előre láthatólag megnöveli az anyagi okok miatt lemorzsolódók arányát.

Hivatkozott irodalom

- Kozma T. (2003). *Kisebbségi oktatás Közép-Európában*. Budapest, Oktatáskutató Intézet.
- Kozma T. & Pusztai G. (2006). Hallgatók a határon: Észak-alföldi, kárpátaljai és partiumi főiskolások továbbtanulási igényeinek összehasonlító vizsgálata. In Kelemen E. & Falus I. (szerk.): *Tanulmányok a neveléstudomány köréből*. Budapest, Műszaki Könyvkiadó.
- Orosz I. (2007). *A függetlenségtől a narancsos forradalomig*. Ungvár, PoliPrint.
- Orosz I. (2015). Magyar nyelvű pedagógusképzés Kárpátalján. In Pusztai G. & Ceglédi T. (szerk.): *Szakmai szocializáció a felsőoktatásban – A pedagógusképzés kihívásai a Kárpát-medencében* 1. (pp. 57–66). Nagyvárad–Budapest, Partium–PPS–ÚMK.
- Pusztai G., Hatos A. & Ceglédi T. (szerk.) (2012). *Third Mission of Higher Education in a Cross-Border Region*. Debrecen, University of Debrecen, CHERD.
- Pusztai G. & Márkus Zs. (2017). Magyar hallgatók a Kárpát-medence felsőoktatási intézményeiben. In Pusztai G. & Márkus Zs. (szerk.): *Szülőföldön magyarul: Iskolák és diákok a határon túl* (pp. 129–154). Debrecen, Debreceni Egyetemi Kiadó.

Vizsgált dokumentumok

- 2011. évi CCIV. törvény a nemzeti felsőoktatásról, https://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A1100204.TV. Utolsó látogatás: 2017. 10. 26.
- A Partiumi Keresztény Egyetem Tanulmányi és Vizsgaszabályzata, <http://www.partium.ro/hu/szabalyzatok>. Utolsó látogatás: 2017. 10. 30.
- A Babeş-Bolyai Tudományegyetem hallgatóinak szakmai tevékenységére vonatkozó szabályzata – az Európai Kreditviteli Rendszer (ECTS) alapján, http://www.ubbcluj.ro/hu/studenti/files/ECTS_kreditrendszer_szabalyzat_2017.02.06.pdf. Utolsó látogatás: 2017. 10. 30.
- A Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem kreditrendszerű tanulmányi és vizsgaszabályzata, http://www.sapientia.ro/data/AzEgyetemrol/Dokumentumok/Szabalyzatok/TVSZ_2016_HU.pdf. Utolsó látogatás: 2017. 10. 30.
- Ukrán Oktatás-minőségértékelő Központ honlapja, <http://testportal.gov.ua/about/>. Utolsó látogatás: 2017. 10. 31.

- Ungvári Nemzeti Egyetem honlap, <http://www.uzhnu.edu.ua/uk/news/vchena-rada-uzhnu-rozglyanula-nizku-vazhlivih.htm>. Utolsó látogatás: 2017. 10. 30.
- Ukrajna felsőoktatási törvénye (2014) [Zakon Ukraïni „Pro višuosvitu”], <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/page4>. Utolsó látogatás: 2017. 10. 30.
- Ukrajna oktatási miniszterének 2015. május 12-én kelt 525. számú rendelete [Nakaz Prozatverdžennja Položennja pro porjadok vidrahuvannja, pererivannja navčannja, ponovlennja i perevedennja osib, jaki navčajut’sja u viših navčal’nih zakladah, a takožnadannja im akademičnoï vidpustki], [http://mon.gov.ua/proekt-polozhennja-properevedennja-03-17-\(2\).docx](http://mon.gov.ua/proekt-polozhennja-properevedennja-03-17-(2).docx). Utolsó látogatás: 2017. 10. 30.
- Ungvári Nemzeti Egyetem rektorának 2015. május 8-án kiadott 698/01–17. számú rendelete [Položennja Pro akademični vidpustki, povtorne navčannja, porjadok perevedennja, ponovlennja ta vidrahuvannja studentiv DVNZ „Užgorods’kij nacional’nij universitet”], <http://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/5955>. Utolsó látogatás: 2017. 10. 30.
- II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola 2015. augusztus 31-én kiadott rendelete [Osnovni položennja z organizacii navčal’nogo procesu v Zakarpats’komu ugors’komu instituti imeni FerencaRakoci II].

Abstracts

The interpretations of the definition of dropout

SZEMERSZKI, MARIANNA: *Dropout data and methodological considerations*

The degree of dropout is an important qualitative indicator of the higher education massification. The determination of the ratio of the dropout can be made on the basis of several methodologies, nowadays had become increasingly rife the index calculation on panel data. In our country, the Information System of Higher Education also helps us. In the following study, we are going to present what kind of indicators can be created from this rich data source, also bearing in mind the diversified style of the higher education in the student population and in the institutional characteristics.

KARÁSZI, ZSUZSANNA–PALLAY, KATALIN–TÓTH, DORINA ANNA:

The comparative analysis of the regulation of the termination of student status

All citizens, Hungarian, Romanian or Ukrainian, have the right to continue studies in higher education. Student status is acquired by enrolling at an institution of higher education. In that case, when the student status ends before the graduation, one can speak about the dropout phenomenon.

The following study wants to summarize the different cases of termination of student status in the Hungarian higher education institutions and also in the cross-border areas (Romania and Ukraine). Our aim is to carry out researches and negotiate actual developmental questions which confer regional and institutional decisions.

**CSÓK, CINTIA–DUSA, ÁGNES RÉKA–HRABÉCZY, ANETT–NOVÁK, ILDIKÓ–
KARÁSZI, ZSUZSANNA–LUDESCHER, GABRIELLA–MARKOS, VALÉRIA–NÉMETH, DÓRA:**
Students' dropout and its influencing factors in the light of a qualitative research

The purpose of our research is to present the dropout phenomenon at the university level since the national and international researches have analysed properly this phenomenon at elementary and secondary level. The following research has been based

Szerzőink

Arató Ferenc, Pécsi Tudományegyetem, arato.ferenc@pte.hu
Bácsné Bába Éva, Debreceni Egyetem, bacsne.baba.eva@econ.unideb.hu
Berei Emese Beáta, Debreceni Egyetem, bereiemese@gmail.com
Bocsi Veronika, Debreceni Egyetem, bocsi@ped.unideb.hu
Ceglédi Tímea, Debreceni Egyetem, cegledi.timea@arts.unideb.hu
Csók Cintia, Debreceni Egyetem, csokcintia@gmail.com
Dusa Ágnes Réka, Debreceni Egyetem, dusa.agnes@arts.unideb.hu
Fényes Hajnalka, Debreceni Egyetem, feny.es.zsuzsanna@arts.unideb.hu
Fenyves Veronika, Debreceni Egyetem, fenyves.veronika@econ.unideb.hu
Fónai Mihály, Debreceni Egyetem, fonai.mihaly@law.unideb.hu
Gábrity Molnár Irén, Újvidéki Egyetem, gmolnariren@gmail.com
Hrabéczy Anett, Debreceni Egyetem, hrabeczyanett@gmail.com
Juhász Csaba, Debreceni Egyetem, juhasz@agr.unideb.hu
Karászi Zsuzsanna, Debreceni Egyetem, zsuzsanna.karaszi@gmail.com
Kerülő Judit, Nyíregyházi Egyetem, kerulo@nyf.hu
Kocsis Imre, Debreceni Egyetem, kocsisi@eng.unideb.hu
Kocsis Zsófia, Debreceni Egyetem, zsofikocsis6@gmail.com
Kovács Karolina Eszter, Debreceni Egyetem, kovacs.karolina@arts.unideb.hu
Kovács Klára, Debreceni Egyetem, kovacs.klara@arts.unideb.hu
Ludescher Gabriella, Debreceni Egyetem, ludescher.gabriella@foh.unideb.hu
Markos Valéria, Debreceni Egyetem, markos.valeria@arts.unideb.hu
Máthé Endre, Debreceni Egyetem, endre.mathe64@gmail.com
Müller Anetta, Debreceni Egyetem, muller.anetta@econ.unideb.hu
Nagy Beáta Erika, Debreceni Egyetem, nagy.beata@med.unideb.hu
Nagy Zsuzsa, Debreceni Egyetem, nagizsuzsa@gmail.com
Németh Dóra, Debreceni Egyetem, nmthdr@gmail.com
Novák Ildikó, Debreceni Egyetem, ilyesnovakildiko@gmail.com
Pallay Katalin, Debreceni Egyetem, p.katinka16@gmail.com
Polónyi István, Debreceni Egyetem, istvan.polonyi@arts.unideb.hu
Pusztai Gabriella, Debreceni Egyetem, pusztai.gabriella@arts.unideb.hu

Szabó Barbara Éva, Debreceni Egyetem, szabo.barbara@arts.unideb.hu
Szemerszki Marianna, Oktatókutató és Fejlesztő Intézet, szemerszki.marianna@ofi.hu
Szigeti Fruzsina, Debreceni Egyetem, szigeti.fruzsina@arts.unideb.hu
Szűcs Tímea, Debreceni Egyetem, szucs.timea@arts.unideb.hu
Tóth Dorina Anna, Debreceni Egyetem, anna.dorina.toth@gmail.com
Váradi Judit, Debreceni Egyetem, varadi.judit@music.unideb.hu
Varga Aranka, Pécsi Tudományegyetem, varga.aranka@pte.hu